

PRESENTACIÓ

Ni oblit ni perdó: mobilitzacions afectives i regulació política de les emocions

Ni oblit ni perdó: Affective Mobilizations and the Political Regulation of Emotions

Alexandre Pichel-Vázquez
Begonya Enguix Grau

Universitat Oberta de Catalunya, UOC
ORCID: 0000-0003-4653-0501
ORCID: 0000-0002-5020-9019

La política és emoció i les emocions tenen efectes polítics, es fan servir políticament i, per tant, entre altres coses, són polítiques. El context actual n'és bona prova. Dir que les emocions son polítiques i la política és emoció no és nou: avui en dia, però, la valència política de les emocions està més present que abans no només en els discursos acadèmics, sinó també als mitjans de comunicació que presenten allò emocional com una variable important per entendre el comportament polític de la ciutadania. Aquest número monogràfic explora la relació entre la política i les emocions des de perspectives teòriques que ens poden servir per aprofundir o expandir les idees ja existents i des de perspectives empíriques arrelades en diverses realitats però sobretot referides a la realitat catalana contemporània i, en concret, al moviment sobiranista i secessionista català. En conseqüència, l'objectiu principal d'aquest monogràfic i dels articles que el conformen és aprofundir el nostre coneixement d'aquesta relació des d'una perspectiva que atengui a la seva productivitat i sense considerar cap element de la relació política/emocions/sobiranisme com a determinant, superior o més adient que l'altre.

Autors clàssics en les ciències socials com ara Simmel, Weber, Durkheim o Marx van incloure les emocions en les seves anàlisis. Així i tot, la racionalitat humanista i la divisió dicotòmica, oposicional i cartesiana de ment/cos i raó/emoció, en general, ha infravalorat el paper de les emocions a la política (Thrift 2008, p. 61) i a la vida social, situant la raó com l'element valorat i desitjable en la presa de decisions

vitals i també polítiques i les emocions com “allò altre” que afecta. Bona part dels estudis sobre els moviments socials del segle passat estaven dominats pels paradigmes del “comportament col·lectiu” que entenien la protesta i les emocions que participaven d’ella com accions polítiques irracionals, o pels models “d’actor racional”, que oblidaven el component emocional i explicaven la mobilització segons la racionalitat de les possibilitats polítiques dels actors (Gould 2009, p. 14-17). Totes dues perspectives assumien una suposada irracionalitat de les emocions (Goodwin, Jasper i Polletta 2000, p. 71).

A partir sobretot dels anys noranta del segle passat, es qüestiona de forma creixent la divisió entre sentiments i pensament (Gould 2004), entre allò racional i allò emocional, generant-se un gran interès acadèmic sobre la part emocional i afectiva de la vida en general i de la política en particular. Aquest qüestionament està en relació amb la visibilitat i influència social dels moviments socials identitaris —com ara els moviments LGTBIQ, antiracista i feminista—, l’increment dels estudis socioantropològics sobre aquests moviments i les identitats socioculturals, els estudis feministes i el sorgiment del “gir afectiu” (Clough i Halley 2007). Així, la reflexió acadèmica sobre política i emocions està avui present als estudis sobre els moviments socials (Jasper 1998; Gould 2009; Poma, Paredes i Gravante 2019), la ciència política (Bargetz 2014; Sauer 2019; Pichel-Vázquez i Enguix 2021), la sociologia dels cossos/emocions (De Sena 2014; Scribano 2017), els estudis culturals (Ahmed 2017, Berlant 2020) o els estudis feministes i decolonials (Wetherell 2012; Enguix 2020; Solana i Vacarezza 2020), per esmentar només alguns exemples.

Una de les primeres escoles de pensament crític que va posar en valor la importància de les emocions per a la recerca social va ser la sociologia de les emocions. Des d’aleshores, les emocions s’han interpretat com a pràctiques socioculturals, és a dir, com a construccions socials, culturals i polítiques (Hochschild 1979; Flam 2005; Jasper 2014). La sociòloga Arlie-Russell Hochschild (2003), una de les autores més reconegudes dins d’aquesta perspectiva, proposa l’existència d’unes “regles de sentir” (“*feeling rules*”) que influeixen en la forma com la gent gestiona “allò que sent” en relació amb “allò que ha de sentir”; és a dir, les regles de sentir funcionen com una guia sobre quines emocions s’espera que la gent expressi en un context específic, així com el moment i la intensitat per expressar-les. Hi ha sempre un “treball emocional” (Hochschild 2008) per acomodar-se a la situació social i emocional del moment i, per tant, les emocions són elements fonamentals per al desenvolupament d’una identitat col·lectiva (Bayard de Volo 2006) o d’una “comunitat emocional” (Gammerl 2012) que participa en la mobilització social (Polletta i Jasper 2001). També donen forma a la quotidianitat de les nostres vides (Hochschild 2003).

El “gir afectiu” (Clough i Halley 2007) ha estat cabdal en la conformació de les emocions com un camp legítim d’estudi per a les ciències socials. El gir afectiu va néixer de la mà dels estudis culturals, la sociologia de les emocions (Hochschild 1975) i, posteriorment, l’antropologia de les emocions (Rosaldo 1984; Lutz i White 1986), les noves perspectives posthumanistes i els feminismes postestructuralistes. Ha servit tant per a superar la dicotomia raó/emoció com per a incorporar l’agència, el cos i la intraactivitat (Barad 2007) de totes les participant socials (humanes i no-humanes) dins l’anàlisi social. Brian Massumi, que és un dels seus màxims representants, fa una clara separació entre els afectes i les emocions. Massumi, seguint al filòsof Spinoza, considera que l’afecte és la qualitat d’afectar i ser afectat, és una intensitat, una excitació presocial i prelingüística però que succeeix tan ràpid que no es pot enregistrar cognitivament (Labanyi 2010; Massumi 2002, 2015). En canvi, per Massumi, les

emocions són les traduccions socials d'aquestes intensitats, són les narratives cognitives dels nostres afectes. Més enllà de la utilitat pràctica de distingir o no entre afectes i emocions, que es desenvoluparà a alguns articles del monogràfic, una de les majors aportacions d'aquesta perspectiva ha estat destacar la relacionalitat dels afectes (“*being is relating*”, Puig 2009) i la seva capacitat de circular entre tota la resta d'elements dels assemblatges (DeLanda 2016) socials: “les col·lectivitats no precedeixen, sinó que es produeixen mitjançant la circulació de les emocions” (Closs Stephens 2016, p. 184).

En antropologia, les emocions també hi han estat sempre molt presents —Marcel Mauss, Clifford Geertz o Ruth Benedict són alguns exemples—, però quan es va constituir realment l'antropologia de les emocions va ser als anys vuitanta de la mà, principalment, de Lila Abu-Lughod, Catherine Lutz i Michelle Rosaldo (Victoria i Coelho 2019; Lutz i White 1986). David Le Breton (1999, 2012), un dels antropòlegs que més ha escrit sobre el tema, considera les emocions com a relació i producte d'una construcció social i cultural. Per ell, l'emoció és interpretació, expressió, significació, relació i regulació d'un intercanvi en un context donat, que es modifica i modula la seva intensitat i manifestacions en relació amb el públic, el context i la singularitat de les persones (2012, p. 67). Darrerament, el debat antropològic sobre les emocions ha qüestionat les implicacions teòriques (Beatty 2014) i metodològiques (Lara 2020) de la inclusió de les emocions i els afectes en les nostres anàlisis. Per exemple, per a Kathleen Stewart, els afectes serveixen per adonar-nos de la complexitat de les nostres vides alhora que ajuden a l'antropologia a “tornar als sentis i les sensacions, les materialitats i les vísceres” (2017, p. 194). Al cap i a la fi, la incorporació dels afectes a les nostres anàlisis polítiques i socials és una resposta crítica a la manera excoient en què hem construït allò humà i les nostres relacions amb el món (Enguix 2022a i b). A l'Estat espanyol, destaquen en aquest camp figures com ara Mari Luz Esteban (2011), Carlos Diz (2019), Eugenia Ramírez Goicoechea (2001) o Diego Mendoza (2021), per nomenar algunes persones.

Entre la pluralitat de mirades a les emocions i els afectes en la política, considerem les idees de les politòlogues Birgit Sauer i Brigitte Bargetz particularment suggeridores i productives per a la pràctica antropològica. Ambdues aborden la complexa relació entre la política i els afectes sense caure en consideracions morals sobre el tipus de emoció (no hi ha emocions positives o negatives) ni caure en causalitats mecàniques dels seus efectes (no hi ha emocions mobilitzadores o desmobilitzadores). Birgit Sauer proposa treballar la política i els afectes identificant “esquemes interpretatius, conceptuals i afectius, és a dir, *marcs afectius*, en documents textuals, que produeixen i promouen determinada comprensió d'allò social i d'allò polític, però també afecció o desafecció” (2019, p. 323, l'èmfasi és nostre). Brigitte Bargetz (2014; 2020a), seguint a Lauren Berlant i Ann Cvetkovich, aposta per una anàlisi política nou-materialista que doni forma a una “gramàtica política de sentiments” (“*political grammar of feelings*”) on es tingui en compte tant la “política de sentiments” (“*politics of feelings*”) —és a dir, l'enteniment dels sentiments com una eina política— com el “sentir la política” (“*feelings politics*”) —entès com la sensació i el reconeixement de les estructures de poder socials i afectives que sentim les persones. Tots aquests conceptes i termes ens permeten transitar entre l'estructura i l'agència, entre allò social i allò individual, sense essencialitzar, naturalitzar o reificar els afectes (Bargetz 2014, p. 292-293).

En aquest sentit, els afectes, les emocions i la política són avui entesos en relació constant i performativa, considerant que l'emoció esdevé política al mateix temps que la política activa i desactiva certes emocions i afectes. Les emocions i els afectes són una

“cola social” (*social glue*, Ahmed 2004), elements “intraactius” (Barad 2007) que configuren biografies i recorreguts polítics concrets que enganxen diversos elements al mateix temps que s’enganxen amb altres afectes, subjectes i objectes. Els afectes són creadors de significat encarnat (“*embodied meaning-making*”, Wetherell 2012) caracteritzats per la seva adherència i per ser-hi sempre en circulació (Ahmed 2004). L’anàlisi afectiva posa damunt la taula la reciprocitat i la porositat entre l’interior i l’exterior dels subjectes, entre allò individual i social, i, per tant, és indispensable per explicar la mobilització i l’acció social (Van Ness i Summers-Effler 2018). Jeff Goodwin, James M. Jasper i Francesca Polletta (2000) estan entre les autores que assenyalen que és molt difícil “pensar en activitats i relacions que siguin obertament més emocionals que les associades amb la protesta política i la resistència” (p. 78). Donatella della Porta (1995), gran experta en moviments socials, afirma que, a l’hora de participar d’una mobilització social, les motivacions emocionals hi juguen un rol tant o més decisiu que la ideologia: els vincles afectius permeten que les xarxes de mobilització siguin eficients i puguin activar-se (Jasper i Owens 2014).

Això no significa que les emocions siguin més rellevants o se sobreposin als processos de deliberació política i a les possibilitats materials de la protesta, sinó que les emocions són part intrínseca de la raó, la deliberació i la política: “hi ha una dimensió afectiva als processos i pràctiques que componen allò polític” (Gould 2009, p. 3). Brigitte Bargetz (2020b), de manera molt semblant, afirma aquest mateix caràcter polític dels afectes entenent-los com un procés que orienta políticament cert tipus de cossos i objectes. D’aquesta manera, no només s’ha de considerar el rol afectiu de la política, sinó que també s’ha de entendre que les emocions i els afectes estan plens de política, de cos i d’altres coses que en conjunt esdevenen elements i estratègies polítiques.

“Ni oblit ni perdó”: el context polític del “Procés” català

Com a títol d’aquest monogràfic hem triat un crit al carrer que recorre temps i espais diferents. *Ni oblit ni perdó* es un lema que va des del Buenos Aires de les mares de la Plaza de Mayo, que demanen justícia (i càstig) per les atrocitats i la repressió política de la Junta Militar, fins a les manifestacions sobiranistes catalanes post-referèndum de l’1 d’octubre de 2017, que insistien en el “dret a decidir” la forma d’Estat de Catalunya i reclamaven l’alliberament dels líders polítics empresonats.

Ni oblit ni perdó: mobilitzacions afectives i regulació política de les emocions neix a partir d’un projecte de recerca centrat en l’estudi de la relació entre política i emocions entre les organitzacions sobiranistes i secessionistes de Catalunya. Va prendre com a unitats d’observació partits polítics i organitzacions de la societat civil, en concret: Candidatura d’Unitat Popular–CUP, Arran, Assemblea Nacional de Catalunya–ANC, Òmnium Cultural, Partit dels Demòcrates de Catalunya–PdeCat (Junts) i Esquerra Republicana de Catalunya–ERC. El treball de recerca per aquest projecte es va desenvolupar entre octubre de 2019 i juny de 2021 i va consistir en el seguiment de fonts digitals de les organitzacions seleccionades, la participació en actes de protesta públics i la realització de 50 entrevistes en profunditat a membres del teixit associatiu i polític de l’independentisme. L’inici del procés de treball de camp, previst per octubre de 2019, va coincidir amb la publicació de la sentència a presó dels líders polítics del *Procés* independentista, exemple de la repressió política de l’Estat espanyol. Això va dificultar enormement establir contacte i aconseguir la col·laboració de

militants independentistes que sentien por de ser també detingudes. Es tractava, per tant, d'una recerca sobre política i emocions inundada emocionalment i profundament afectada per sentiments com ara la por o la ràbia. Això va enfortir, encara més, les premisses sobre les que s'assentava la proposta.

El moviment independentista català actual es va articular durant la primera dècada d'aquest segle i es va revitalitzar especialment a partir del 2006 en relació amb la reforma de l'Estatut d'Autonomia, la seva definició de Catalunya com a nació i les mobilitzacions socials demanant el “dret a decidir” per redefinir la seva relació amb l'Estat espanyol. En el 2010, el Tribunal Constitucional espanyol va sentenciar que la definició de Catalunya com a nació en el seu Estatut d'Autonomia era inconstitucional i va anul·lar totalment un article i parcialment tretze articles per esborrar el terme “nació”. Aquest Estatut, al 2006, havia estat ratificat en referèndum per la societat catalana—el 73,9% (1.899.897) de les electores van votar “sí” i el 20,76% (533.742) “no” (JEC 2006). Aquesta “intromissió” del Tribunal Constitucional va donar lloc al primer “xoc moral” entre Catalunya i l'Estat Espanyol.

Aquesta incipient mobilització obre pas, durant la segona dècada del segle XXI, a uns anys on l'independentisme català va aconseguir tenir el suport de gairebé la meitat de la ciutadania (48,6%, ICPS 2013). Encara que no hi ha consens sobre la data d'inici del *Procés* independentista català, la majoria de la gent la situa al voltant del 2009-2010 amb les primeres consultes independentistes organitzades per alguns ajuntaments catalans. Durant els següents anys, la mobilització ciutadana i el suport electoral als partits a favor de la independència o, almenys, al “dret a decidir” (és a dir, a la celebració d'un referèndum d'autodeterminació) va continuar creixent. Any rere any, l'independentisme omplia els carrers amb milions de persones i la tensió política amb l'Estat espanyol, governat pel conservador Mariano Rajoy (Partit Popular), també s'engrandia.

L'1 d'octubre de 2017 el conflicte territorial va esclatar. El 6 de setembre de 2017 el Parlament de Catalunya va aprovar, sense la presència dins del ple de cap dels partits unionistes espanyols (Ciutadans, el Partit dels Socialistes de Catalunya i el Partit Popular), la celebració d'un referèndum unilateral d'independència amb la següent pregunta: “Voleu que Catalunya sigui un estat independent en forma de república?”. Ràpidament, el govern espanyol va considerar-lo il·legal i va intentar aturar la seva celebració per tots els mitjans possibles. Milers de policies nacionals van ser enviats a Catalunya per requisar les urnes electorals i les paperetes, però la defensa dels col·legis electorals per la ciutadania organitzada en Comitès de Defensa de la República (CDR) va aconseguir que se celebrés el referèndum. En qualsevol cas, la policia va reprimir violentament algunes d'aquestes defenses ciutadanes (gairebé mil persones van ser ferides), indignant, encara més, a la ciutadania catalana. Aquest esdeveniment es podria considerar el segon gran xoc moral del sobiranisme català. Segons les dades de la Generalitat de Catalunya (2017), la participació en aquest plebiscit va ser del 43% (2.286.217 vots comptabilitzats) amb més d'un 90% dels vots (2.044.038 vots) a favor del sí.

Després d'aquesta jornada electoral tan tensa, el 27 d'octubre de 2017, el president de Catalunya Carles Puigdemont va declarar la independència de Catalunya de manera unilateral, però la va suspendre uns segons després per negociar les condicions amb l'Estat espanyol. La resposta del govern espanyol va ser la supressió de l'autonomia catalana, la dissolució del seu parlament i la convocatòria d'unes eleccions autonòmiques al desembre. Durant aquests mesos sense autonomia catalana, l'Estat espanyol va arrestar als líders de les dues grans associacions civils independentistes

(l'Assemblea Nacional Catalana i Òmnium Cultural), a bona part del govern i a la presidenta del Parlament de Catalunya. L'altra part del govern català, juntament amb el president Puigdemont i altres líders independentistes, es va exiliar. Els dos anys següents els i les detingudes van ser jutjades per sedició i malversació de fons públics. El 14 d'octubre de 2019, el Tribunal Suprem d'Espanya va fer pública la sentència a presó d'entre tres i nou anys pels líders independentistes —tercer gran xoc moral. Un altre cop, els carrers catalans es van omplir d'indignació.

Ni oblit ni perdó és un crit que reclama memòria i està ple de ràbia, venjança i condemna. És un crit que ens convida a recordar el sofriment viscut i ens situa en relació amb un passat sobre el que hem d'actuar per revertir les seves conseqüències; al mateix temps és un acte de rebel·lia que afirma les possibilitats polítiques de la gent i sosté el seu sentiment polític (*feeling politics*, Bargetz, 2014) en refermar col·lectivament un moviment i negar la derrota completa, perquè no anem ni a oblidar ni a perdonar. Però no només està inscrit dins del món de les sensibilitats, sinó que també és i està a la política —encara que la separació d'aquests dos mons, com ja hem dit, mai és possible. “*1 d'Octubre, ni oblit ni perdó*” va funcionar com una tecnologia afectiva de resistència i d'acció política dels moviments sobiranistes i independentistes catalans. És un crit de desbordament emocional que acusa el seu rival (en el cas català, a l'Estat espanyol) d'actes de repressió, però que alhora intenta mantenir i incrementar la seva pròpia mobilització social. Si la reforma constitucional de l'Estatut de 2006, la repressió policial de l'1 d'Octubre i la repressió judicial del 14 d'octubre de 2019 són tres grans xocs morals, el lema “*ni oblit ni perdó*” va activar les emocions de resistència que són fonamentals per mantenir alts nivells de mobilització (Gravante i Poma 2019). Oblidar o no, perdonar o no, son estratègies emocionals que esdevenen estratègies polítiques plenes d'emocions. Aquestes estratègies es construeixen mútuament en contextos i temps determinats que no podem entendre sense considerar els marcs afectius que generen i en els que es mouen conjuntament. Aquests marcs esdevenen política que esdevé marc afectiu que esdevé política.

Aquest és el context en el que neix la recerca que origina aquest monogràfic, però les contribucions que inclou aquest número no es limiten a la realitat catalana sinó que també exploren la realitat espanyola i inclouen reflexions teòriques de reconegudes especialistes sobre la rellevància d'atendre a la relació entre política i emocions per entendre les complexitats del món en què vivim. Si bé sempre ha estat aquesta una tasca important per a l'Antropologia, avui en dia, en plena època d'auge de la dreta populista i les posicions xenòfobes i antigènere, conèixer com i quan s'entrellacen emoció i política, la seva productivitat i els efectes d'aquest entrellaçament, es fa, si pot ser, més urgent.

“Ni oblit ni perdó”: la proposta

Ni oblit ni perdó recull set articles que exploren la intraacció i la mútua activació de les emocions i afectes amb la política i proposa una mirada plural a l'estudi de com les emocions interactuen entre elles d'igual forma que teixeixen les biografies personals, l'elecció de possibilitats polítiques i les relacions entre diferents organitzacions polítiques i socials.

Amb una concepció crítica dels processos de quantificació emocional, Tommaso Gravante i Alice Poma proposen una mirada socioconstruccionista a les emocions polítiques del *Procés* independentista català amb l'objectiu d'observar i comprendre la

polarització afectiva des d'una perspectiva micro. Així, les autores exploren com els canvis i les decisions polítiques han afectat sempre les formes de sentir a Catalunya i com el sentiment d'orgull català ha hagut de trencar amb unes “regles de sentir” (Hochschild 1975) espanyolistes basades en la imposició franquista de sentir vergonya per ser i/o sentir-se català. Després de detallar el procés de reapropiació emocional del catalanisme (de la vergonya a l'orgull), Gravante i Poma analitzen el paper de les emocions en els actuals processos de construcció i constitució d'una identitat col·lectiva catalana independentista concreta i en la divisió política d'un nosaltres i d'un ells.

La lluita emocional pels límits nacionals d'Espanya també està present a l'article de Miguel Rivas Venegas. A través de l'estudi de la iconosfera emocional de l'ultradreta espanyola Vox, l'autor explora els processos afectius de l'espanyolisme per mantenir la pàtria com a baluard. Rivas analitza diferents dispositius visuals de Vox, com ara la campanya electoral “*Siembra*” de Castella i Lleó (2022), per il·lustrar l'emergència d'un tipus de lideratge (post)polític que es basa en la caracterització falsària (*fake*) de la seva performance política i en la fetitxització i erotització de les seves figures masculines—el que en altres latituds s'anomena política d'estil pornogràfic (Neville-Shepard i Neville-Shepard 2021). Santiago Abascal (líder de Vox) hi apareix com una figura desitjable (políticament i sexual) a través de l'exhibició d'una masculinitat en fase ofensiva i “sense complexos”, és a dir, a través d'una constant manifestació del seu poder patriarcal. Rivas analitza com la *performance* d'Abascal es basa en la política del *reality show*, en la política del simulacre, i com tot l'univers polític de Vox està carregat emocionalment.

La contribució de Monserrat Clua Fainé inicia el gir cap a la realitat catalana i dona pas a les contribucions referides explícitament al *Procés* català. Clua Fainé ens presenta una recerca etnogràfica del *Procés* des del 2009 fins al 2020 que se centra en la confiança com una categoria sentimental i política central que esdevé una pràctica política per a la construcció i el manteniment del moviment sobiranista/independentista català. El seu article, com ja feien Gravante i Poma, presenta la nació no només com un producte creat pels poders estatals, sinó més aviat com una realitat viscuda també per la gent. Clua Fainé ens mostra com la confiança és un element fonamental de l'èxit de les mobilitzacions independentistes i va facilitar la celebració del referèndum d'independència l'1 d'octubre de 2017 en unes condicions totalment adverses i de generalitzada repressió. La confiança en les institucions catalanes, en el projecte independentista i, sobretot, en les altres persones —sovint desconegudes— que van participar en la celebració del referèndum va ser fonamental per resistir el xoc polític i institucional amb l'Estat espanyol.

Amb una mirada posthumanista, Josep Martí ens presenta algunes tecnologies afectives i micropolítiques que s'enllacen amb la Catalunya del *Procés*. Entenent el sentiment de país com un flux dins d'una estructura rizomàtica, Martí agafa diferents mems compartits per WhatsApp i altres xarxes socials per il·lustrar com els mems han activat de forma diversa emocionalitats que esdevenen política. Des d'una anàlisi no representacional, l'autor ens mostra com existeix un (micro)activisme memètic carregat de flux afectiu i amb valor per ser constantment compartit. En relació amb les tecnologies afectives del *Procés* —és a dir, totes les mesures de gestió afectiva—, Martí també analitza com els mitjans, i particularment alguns articles d'opinió, funcionen com reguladors afectius dels actes i la mobilització independentista; sigui per mantenir la mobilització o per desactivar-la, com van fer des de les posicions espanyolistes.

En la seva contribució, Blai Taberner s'aproxima a la por com un procés afectiu que afecta de forma important l'articulació política de l'independentisme. A partir de les

entrevistes del projecte de recerca ja comentat, Taberner recorre el conflicte territorial a través de la por i explora com les diferents formes de sentir-la afecten a la mobilització, la solidaritat i l'acció política. D'una banda, Taberner identifica una por a la possibilitat de ser objecte de repressió (política o policial) que anomena "por latent". Aquesta por es basa en una repressió potencial que no ha passat però que hi és i s'ha incorporat a "l'experiència viscuda" dels activistes, actuant com una tecnologia afectiva de disciplinament. D'altra banda, Taberner explora què els passa als processos polítics quan la repressió i la violència deixen de ser potencials. Acaba l'article analitzant dues estratègies concretes de gestió emocional de la por per part d'organitzacions polítiques i civils independentistes.

L'anàlisi d'Alexandre Pichel-Vázquez sobre tres banderes en conflicte en el context del *Procés* (l'estelada independentista amb franja blava, l'estelada independentista amb franja groga i la bandera constitucional espanyola) aspira a aprofundir el nostre coneixement sobre la gestió de les emocions a les organitzacions polítiques a través de l'anàlisi dels símbols nacionals que utilitzen. El seu article es basa en l'anàlisi de quaranta narratives produïdes per activistes independentistes sobre aquestes banderes obtingudes fent servir mètodes d'elicitació fotogràfica en relació amb el projecte de recerca esmentat. L'article busca comprendre el funcionament d'aquestes banderes com a activadores emocionals en el sobiranisme català però també aspira a il·lustrar com les organitzacions polítiques aconsegueixen imposar unes regles de sentir específiques en relació amb aquests símbols. La realització de cartografies afectives de cadascuna de les banderes ens permeten conèixer els diversos processos de regulació emocional que les organitzacions independentistes activen i també les aliances i fronteres polítiques entre organitzacions i posicions polítiques que les banderes mobilitzen.

A partir de les cinquanta entrevistes realitzades pel projecte de recerca "Teixint el sobiranisme i el secessionisme: política, emocions i afectes" i utilitzant programes informàtics per a l'anàlisi qualitativa, Begonya Enguix Grau presenta al seu article una cartografia emocional de les principals emocions mobilitzades en l'esdevenir independentista en el moment de la recerca. Amb una mirada posthumanista, l'autora explora les diferents emocions des d'una perspectiva que atén a la seva inestabilitat i canvi i analitza els processos afectius com assemblatges concrets de diverses emocions que només es poden entendre conjuntament. Com ja feia Taberner, Enguix també destaca entre les emocions viscudes i sentides la por: una por que no va mai sola, sinó que s'associa i enganxa amb altres emocions formant configuracions diferents que s'activen i desactiven en diferents moments i contextos. L'adherència de les emocions genera diferents configuracions emocionals en relació, entre altres, amb l'acció política, amb l'organització a la que es pertany i amb l'edat. En relació amb l'edat, Enguix mostra com el jovent sent majoritàriament por-ràbia, la gent de mitjana edat sent una por-orgull i la gent major de quaranta-cinc sent una por-tristesia. L'article destaca com a la vista dels resultats obtinguts, el gènere no resulta ser una categoria significativa a l'hora d'influir en les emocions viscudes i les altres emocions amb les que les emocions principals s'enganxen.

En definitiva, el monogràfic proposa una mirada plural a la rellevància de les emocions en la política actual sense considerar que existeixen emocions particularment polítiques o que existeixen emocions més polítiques que altres. Tampoc parteix d'una valoració moral de les emocions: no considerem que algunes emocions són millors que altres, o que unes són bones i altres dolentes en relació als diferents objectius (polítics) que es persegueixen. De fet, tot i que la por sembla ser el marc afectiu hegemònic sentit

i viscut en relació amb el cas concret que desenvolupem, aquesta por se'ns apareix com a fluctuant i inestable, relacional i pegada a altres afectes i accions polítiques. *Ni oblit ni perdó*, en suma, ens presenta contribucions rellevants i innovadores que creen conjuntament una de les primeres anàlisis sobre el paper de les emocions en el *Procés* català. Sigui des de perspectives socioconstruccionistes o posthumanistes, tots els articles d'aquest volum aspiren a aportar coneixement sobre un tema cabdal que està en ple desenvolupament i a destacar la rellevància i la potència política de les emocions per a la mobilització i l'acció política en general, i independentista en particular.

Agraïments

Volem agrair la feina realitzada per l'equip editorial de *Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia* (Júlia Marine Chrétien i Sam Fernández Garrido) així com els comentaris i suggeriments de les revisores anònimes dels articles del monogràfic. Aprofitem també per a agrair el seu temps i la seva col·laboració a totes les persones participants en el projecte de recerca "Teixint el sobiranisme i el secessionisme: política, emocions i afectes" (Institut d'Estudis de l'Autogovern, Generalitat de Catalunya, ref.: 2018 IEA50008).

Bibliografia

- Ahmed, S. (2004). Affective Economies. *Social Text*, 22(2), 117-139.
- Ahmed, S. (2017). *La política cultural de las emociones*. Universidad Nacional Autónoma de México.
- Barad, K. (2007). *Meeting the universe halfway: Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Duke University Press.
- Bargetz, B. (2014). Mappin Affect. Challenges of (Un)timely Politics. En M.-L. Angere, B. Bösel i M. Ott (eds.), *Timing of Affect. Epistemologies, Aesthetics, Politics* (pp. 289-302). Diaphanes AG.
- Bargetz, B. (2020a). A Political Grammar of Feelings. Thinking the Political Through Sensitivity and Sentimentality. En T. Bedorf i S. Herrmann (eds.), *Political Phenomenology. Experience, Ontology, Episteme* (pp. 52-70). Routledge.
- Bargetz, B. (2020b). The sentimental contract: Ambivalences of affective politics and públics. En A. Fleig i C. Von Scheve (eds.), *Public Spheres of Resonance: Constellations of Affect and Language* (pp. 63-80). Routledge.
- Bayard de Volo, L. (2006). The Dynamics of Emotions and Activism: Grief, Gender, and Collective Identity in Revolutionary Nicaragua. *Mobilization: An Internacional Quarterly*, 11(4), 461-474.
- Beatty, A. (2014). Anthropology and Emotion. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 20(3), 545-563.
- Berlant, L. (2020). *El optimismo cruel*. Caja Negra.
- Clough, P.T. i Halley, J. (2007). *The Affective Turn. Theorizing the Social*. Duke University Press.

- Closs Stephens, A. (2016). The affective atmospheres of nationalism. *Cultural Geographies*, 23, 181-198.
- Clua i Fainé, M. (2014). Identitat y política en Catalunya: el auge del independentismo en el nacionalismo catalán actual. *Quaderns-e de l'Institut Català d'Antropologia*, 19(2), 79-99.
- DeLanda, M. (2016). *Assemblage Theory*. Edinburgh University Press.
- Della Porta, D. (1995). *Social movements, political violence, and the State*. Cambridge University Press.
- De Sena, A. (ed.) (2014). *Las políticas hechas cuerpo y lo social devenido emoción: lecturas sociológicas de las políticas sociales*. Estudios Sociológicos Editora.
- Diz, C. (2019). Maneras de vivir: emoción, política e identidades en movimiento. *ANDULI, Revista Andaluza de Ciencias Sociales*, 18, 93-117.
- Enguix Grau, B. (2020). 'Overflowed bodies' as critical-political transformations. *Feminist Theory*, 21(4), 465-481.
- Enguix Grau, B. (2021). Rebel Bodies: Feminism as Resistance in the Catalan pro-Independence Left. *European Journal of English Studies*, 25(2), 225-248.
- Enguix Grau, B. (2022a). Entre la espada y la pared: cuerpo, género y posthumanismo. En J. Martí i B. Enguix (eds.), *Pensar la antropología en clave posthumanista* (pp. 47-72). CSIC-Biblioteca de Antropología.
- Enguix Grau, B. (2022b). Cossos i gèneres en transició: el posthumanisme i els seus efectes. En F. Núñez i A. Vayreda (eds.), *Humanisme i Posthumanisme. Eines per a unes ciències humanes en moviment* (pp. 111-147). Editorial UOC.
- Enguix Grau, B. (2023). Feminist futures? Gender and nation in the pro-independence left in Catalonia. *European Journal of Women's Studies*, 30(2), 214-233.
- Esteban, M.L. (2011). *Crítica del pensamiento amoroso. Temas contemporáneos*. Bellaterra Edicions.
- Flam, H. (2005). Emotions' map. A research agenda. En H. Flam i D. King (eds.), *Emotions and Social Movements* (pp. 19-40). Routledge.
- Gammerl, B. (2012). Emotional styles – concepts and challenges. *Rethinking History*, 16(2), 161-175.
- Generalitat de Catalunya (2017). Nota de premsa: El Govern trasllada els resultats definitius del referèndum de l'1 d'octubre al Parlament de Catalunya. *Direcció General de Comunicació*.
<https://govern.cat/salaprensa/notes-premsa/303541/govern-trasllada-resultats-definitius-del-referendum-1-octubre-al-parlament-catalunya>
- Goodwin, J., Jasper, J. i Polletta, F. (2000). The Return of the Repressed: The Fall and Rise of Emotions in Social Movement Theory. *Mobilization: An International Quarterly*, 5(1), 65-84.
- Gould, D. (2004). Passionate political processes: bringing emotions back into the study of social movements. En J. Goodwin i J. Jasper (eds.), *Rethinking social movements: Structure, meaning, and emotion* (pp. 155-176). Rowman & Littlefield Publishers.
- Gould, D. (2009). *Moving Politics: Emotion and ACT UP's Fight Against AIDS*. University of Chicago Press.

- Gravante, T. i Poma, A. (2019). Emociones, trauma cultural y movilización social: el movimiento por las víctimas de Ayotzinapa en México. *Perfiles Latinoamericanos*, 27(53), 1-23.
- Hochschild, A.R. (1975). The sociology of feeling and emotion: Selected possibilities. En M. Millman i M. Kanter (eds.), *Another Voice* (pp. 280-307). Anchor.
- Hochschild, A.R. (1979). Emotion Work, Feeling Rules, and Social Structure. *American Journal of Sociology*, 85, 551-575.
- Hochschild, A.R. (2003). *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling*. University of California Press.
- Hochschild, A.R. (2008). Emotion work, feeling rules, and social structure. En M. Greco i P. Stenner (eds.), *Emotions: A Social Science Reader* (pp. 121-126). Routledge.
- ICPS, Institut de Ciències Polítiques i Socials (2013). *Sondeig d'opinió de Catalunya 2013*. Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS).
- Jasper, J. (1998). *The art of moral protest: culture, biography, and creativity in social movements*. University of Chicago Press.
- Jasper, J. (2014). Feeling-Thinking: Emotions as Central to Culture. En P. Daphi. B. Baumgarten i P. Ullrich (eds.), *Conceptualizing Culture in Social Movement Research* (pp. 23-44). Palgrave Macmillan UK.
- Jasper, J. i Owens, L. (2014). Social Movements and Emotions. En J. Stets i J. Turner (eds.), *Handbook of the Sociology of Emotions: Volume II* (pp. 529-548). Springer.
- Jasper, J. i Poulsen, J.D. (1995). Recruiting Strangers and Friends: Moral Shocks and Social Networks in Animal Rights and Anti-Nuclear Protests. *Social Problems*, 42(4), 493-512.
- JEC, Junta Electoral Central (2006). Resolución de 3 de julio de 2006, de la Junta Electoral Central, de declaración oficial de los resultados del referèndum sobre reforma del Estatuto de Autonomía de Cataluña. *Boletín Oficial del Estado*, núm. 158 (pp. 25193-25194), 4 de juliol de 2006.
- Labanyi, J. (2010). Doing Things: Emotion, Affect, and Materiality. *Journal of Spanish Cultural Studies*, 11(3-4), 223-233.
- Lara, A. (2020). Mapeando los Estudios del Afecto. *Athenea Digital*, 20(2).
- Le Breton, D. (1999). *Las pasiones ordinarias. Antropología de las emociones*. Nueva visión.
- Le Breton, D. (2012). Por una antropología de las emociones. *Revista Latinoamericana de Estudios sobre Cuerpos, Emociones y Sociedad*, 4(10), 69-79.
- Lutz, C. i White, G.M. (1986). The Anthropology of Emotions. *Annual Review of Anthropology*, 15, 405-436.
- Martí, J. (2019). Sons i revolta a l'escenari polític català. *Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia*, 23(2), 80-98.
- Martí, J. (2020). Paisatges emocionals i identitats polaritzades a la Catalunya del Procés. *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 45, 105-121.
- Massumi, B. (2002). *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation*. Duke University Press.

- Massumi, B. (2015). *Politics of Affect*. Polity Press.
- Mendoza, D. (2021). *Mirando al Sur. Una historia (incompleta) de los activismos de la disidencia sexual y del género en Andalucía*. Tesis doctoral, Universidad de Granada.
- Neville-Shepard, R. i Neville-Shepard, M. (2021). The pornified presidency: hyper-masculinity and the pornographic style in U.S. political rhetoric. *Feminist Media Studies*, 21(7), 1193-1208.
- Pichel-Vázquez, A. i Enguix, B. (2021). Framing Gender through Affects: Antifeminism and Love in the Spanish Far Right (Vox). *South European Society and Politics*, 26(4), 465-487.
- Polletta, F. i Jasper, J. (2001). Collective Identity and Social Movements. *Annual Review of Sociology*, 27, 283-305.
- Poma, A., Paredes, J.P. i Gravante, T. (2017). Resistencias y emociones del activismo en contextos represivos, autoritarios o violentos. Una introducción. *Polis*, 53, 1-10.
- Puig de la Bellacasa, M. (2009). Touching technologies, touching visions: The reclaim of sensorial experience and the politics of speculative thinking. *Subjectivity*, 28, 297-315.
- Ramírez Goicoechea, E. (2001). Antropología “compleja” de las emociones humanas. *Isegoría*, 25, 177-200.
- Rosaldo, M. (1984). Toward an Anthropology of Self and Feeling. En R.A. Shweder y R.A. LeVine (eds.), *Culture Theory: Essays on Mind, Self, and Emotion* (pp. 137-157). Cambridge.
- Sauer, B. (2019). Mobilizing shame and disgust: abolitionist affective frames in Austrian and German anti-sex-work movements. *Journal of Political Power*, 12(3), 319-338.
- Scribano, A. (2017). Amor y acción colectiva: Una mirada desde las prácticas intersticiales en Argentina. *Aposta: Revista de Ciencias Sociales*, 74, 241-280.
- Solana, M. i Vacarezza, N.L. (2020). Sentimientos feministas. *Revista de Estudios Feministas Florianópolis*, 28(2).
- Stewart, K. (2017). In the world that affect proposed. *Cultural Anthropology*, 32(2), 192-219.
- Thrift, N. (2008). *Non-Representational Theory: Space, Politics, Affect*. Routledge.
- Van Ness, J. i Summers-Effler, E. (2018). Emotions in Social Movements. En D.A. Snow, S.A. Soule, H. Kriesi i H.J. McCammon (eds.), *The Wiley Blackwell Companion to Social Movements* (pp. 411-428). John Wiley & Sons.
- Víctoria, C. i Coelho, M.C. (2019). A antropologia das emoções: conceitos e perspectivas teóricas em revisão. *Horizontes antropológicos*, 25(54), 7-21.
- Wetherell, M. (2012). *Affect and Emotion: A New Social Science Understanding*. Sage.

© Copyright Alexandre Pichel-Vázquez; Begonya Enguix Grau, 2023

© Copyright *Quaderns de l'ICA*, 2023

Fitxa bibliogràfica:

Pichel-Vázquez, A.; Enguix Grau, B. (2023), Presentació, *Quaderns-e de l'Institut Català d'Antropologia*, 39 (2), Barcelona: ICA, pp. 231-243. [ISSN 2385-4472].